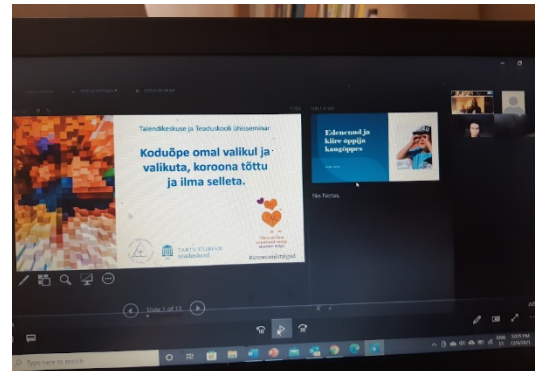

Talendikeskuse talveseminar 2021

“Koduõpe omal valikul ja valikuta, koroonatõttu ja ilma sellela”

30. november 2021

Veebiseminar

Seminari kokkuvõte

Kokkuvõte on mõeldud täienduseks seminari slaididele, mis on kättesaadavad talendikeskuse kodulehel.

Teema sissejuhatuseks tõi esimene ettekandja, MTÜ Eesti talendikeskuse juhatuse liige, andekuse psühholoogia ja pedagoogika kursuste õppejõud Tartu Ülikoolis **Viire Sepp** sisse **terminoloogiaga seonduvad küsimused**. Terminite teema tõusetus ühelt poolt seoses asjaoluga, et HTM-is on VV 100 päeva prioriteetide raames käivitunud töö andepoliitika strateegiliste dokumentidega. Sellega kaasneva arutelu käigus nii andekuse kontseptsiooni kui ka tegevusplaanide üle on selgunud, et **erinevate koolkondade tõlgendus “andekuse” ja “andeka õppija” osas on erinev** (mis on iseenesest ka mõistetav, sest andekuse uurijadki pole nende mõistete osas kokkuleppele jõudnud). Üks võimalikke alternatiive on kooli kontekstis kasutada termini “andekas” asemel terminit “edenenud õppija”. Ka rahvusvahelistel valdkondlikel teadusfoorumitel võib üha sagedamini kuulda paralleelselt mõlemat – nii (ingl.k) *gifted and talented* kui ka *advanced learner*. Veel on uurijate ja psühholoogide kogukonnas pakutud välja sõnapaaride *‘high potential’* või *‘high performance’* või *‘highly able’* kasutamist termini *‘giftedness’* asemel/kõrval. Aga nii või teisiti – kõik need terminid peavad silmas õppijat, kes oma võimete, saavutuste või arenguliste näitajate poolest erineb taseme mõttes suurel või väga suurel määral samaealistest lastest tavapäraselt ning vajab seetõttu ka õppetöö kohandamist tema vajadustele vastavaks. **Palju segadust on ka digiõppega seonduvates terminites**. Digiajastu uudissõnade kohta ilmus põhjalik artikkel 26. novembri Õpetajate Lehes (vt <https://opleht.ee/2021/11/digiajastu-hariduses-paind-ja-distantsope-volu-ja-valu/>). Käesoleva seminari kontekstis käsitleti **koduõpet** nii selle kitsas, so vanemate taotluse alusel seaduses lubatud võimalus ise õpet korraldada kui ka laiemas tähenduses, kus COVID-i tõttu on lühemaks või pikemaks perioodiks koju suunatud kõik õpilased.

Antud seminari eesmärgi silmas pidades ning põhjusel, et uuringutes sihtrühmana käsitletud õpilaste valimid olid moodustatud psühhomeetriliste või akadeemiliste testide alusel, jäädi

ettekannetes siiski valdavalt kindlaks sõnapaarile „andekas õppija“. **Viire Sepp** tõi oma ettekandes võrdlusena välja rahvusvaheliste uuringute tulemusi andekate õpilaste suhtumisest, kui nad olid kaugõppe valinud vabatahtlikult (näiteks osaledes ülikoolide pakutavatel kaugõppekursustel) või koroonapandeemiast tingituna sunniviisiliselt. **Andekad õppijad eelistavad üldjuhul intellektuaalselt stimuleerivat ja nende võimetele vastavat õppematerjali, võimalust individuaalselt süveneda oma huvide valdkonnaga seonduvasse ainesesse ning õppida koos sarnaste huvide ja võimete tasemega grupis.** Positiivselt suhtusid õpilased sellistesse kursustesse, mis olid disainitud spetsiaalselt nende vaimsete võimete taset ja vajadusi arvestavalt ning rakendades andekuspedagoogika parimaid tavasid ja praktikaid. Probleemid ilmnesid siisugustel puhkudel, kui digiõppes nendega ei arvestatud. Kõigis uuringutes oli esile toodud, et ka kaugõppes on äärmiselt vajalik suhtlus nii õppijate endi vahel kui ka juhendajatega. **On selge, et kaugõppe eeldab õppijatelt suuremat ennastjuhtivust, motivatsiooni ja valmisolekut pingutamiseks kui tavapärane kontaktõpe.** Seda kinnitas ka Haridusfoorumi eestvõttel tehtud uuring, mis näitas, et COVID-iaegse digiõppega kohanesid kõige paremini autonoomsed ja sihikindlad õpilased (täismahus uuringuga on võimalik tutvuda aadressil https://haridusfoorum.ee/images/2021/EHF_distantspe_2021_uuring.pdf

TÜ teaduskooli direktor **Ana Valdmann** tegi kokkuvõtte küsitlusest, millega uuriti teaduskooli õpilaste ja olümpiaadidest osavõtjate suhtumist nii vabatahtlikku kui sunniviisilisse kaugõppesse. Paljud õpilased kohanesid edukalt ka *lockdown'i* -aegse lauskaugõppega, selliselt arvanute jaoks mängis ilmselt positiivset rolli ka õpetajate poolne toetus ja neilt saadud piisav tagasiside. Teaduskoolil on pikaajaline kaugõppe/distantsõppe kogemus Moodle keskkonnas ja õpilased ise saavad valida endale õppimiseks sobiliku aja. See on eriti oluline, sest erinevate võimetega õppijad õpivad erinevas tempos. Samuti võib eeldada, et teaduskooli kursusi võtavad õpilased on keskmisest võimekamad ja motiveeritumad ning harjunud õppima ja pingutama. Seda, et võimekamad õpilased tulevad paremini toime distantsõppega, on näidanud varasemad uuringud. Siiski enamuse 182st vastajatest (69%) eelistasid kontaktõpet kaugõppele, põhjuseks eelkõige suhtlemisvajadus. 27% vastajatest arvas, et nende õppetöö tulemused koolis ja tase langevad kaugõppe puhul ja 39% leidis, et nende õpimotivatsioon väheneb.

Kui muidu koolid (eelkõige gümnaasiumid) arvestavad teaduskooli kursusi valikkursustena (57%). Siis ootamatult paljud vastanutest teatasid, et COVIDist põhjustatud kaugõppeperioodil ei vähendatud nende koormust: neid ei vabastatud ainetundidest, ainetunni ülesannetest ega ka kodutöödest. Seega kaudselt oli näha, et ka tunnis ei toimu õppe diferentseerimist ei kontakt- ega kaugõppes. Sellest tulevalt 46% vastanutest leidis, et nad olid kaugõppes toimuva õppetööga ülekoormatud. Koolides peaks rohkem arvestama mitteformaalses hariduses pakutavaga ja juba õppetöö planeerimisel silmas pidama, kui õpilane osaleb vastava aine olümpiaadil või teaduskooli kursusel.

Eriti valusalt halvas koroonaaeg olümpiaadide läbiviimist. 79% vastanutest osales virtuaalselt olümpiaadidel ning see oli ka teaduskoolile uus kogemus. See tähendab nii teistsugust korraldust kui ka teist tüüpi ülesandeid. Kauaaegne bioloogiaolümpiaadide eestvedaja ja rahvusvahelise

bioloogiaolümpiaadi võistkonna mentor **Sulev Kuuse** oli mures: veebis toimuvate olümpiaadide tase ja õpilaste ettevalmistus rahvusvahelisteks olümpiaadideks langeb oluliselt. Eksperimentaalseid ülesandeid ju veebis läbi ei vii ja väga suure tähtsusega on ka õpilaste omavaheline suhtlus ning kontakt olümpiaadi korraldavate õppejõudude ja üliõpilastega. Küsimustikule vastanute hulgas oli aga ka neid, kellele sotsiaalne kontakt polnud nii tähtis. Oleks huvitav neid seosed uurida ka näiteks lähtuvalt vastanute isiksusejoontest (nt suure viisiku küsimustikuga).

Õpilase-poolse vaate tõi seminarile Tallinna Reaalkooli vilistlane, praegune Southamptoni ülikooli (UK) II kursuse inseneeriatudeng **Märten Mikk**. Tippsportlasena (Märten on kahekordne Eesti meister purjetamises (Optimist ja 29er klassis) ja olümpiaadidel osalejana on tal kogemus vabatahtlikust kaugõppest nii põhikooli- kui gümnaasiumiõpilasena, aga nüüd tudengina ka sunniviisilisest – nagu ta ise tabavalt nimetas – „**koroonaõppes**“. Märteni esimene kogemus oli 7. klassis Rocca al Mare (RaM) koolis, kus „**juhitud iseõpe**“ on kooli õppekava loomulik osa. Selle väärtuslikumaks aspektiks pidas ta seda, et õpilasele anti iga õppeperioodi alguses kätte terve perioodi õppe-eesmärgid, seevastu kui koroonaõppes sai aega planeerida üksnes nädala lõikes. RaM koolis sai õpilane ise valida, millistes tundides ta soovis osaleda, milliseid aineid õppida iseseisvalt või hoopis koos sõpradega. RaM kooli juhitud iseõppe kohta vt täiendavalt <https://ramkool.edu.ee/koolielu/juhitud-iseope/>. Tudengina on Märteni sõnul koroonaõppe ajal **kõige rohkem pihta saanud sulandumine uude keskkonda ja raskused sõprussuhete/võrgustiku loomisega, aga samuti õpi- ja kodukeskkonna nõ 2-1s olukord**. Vahel tuli end lihtsalt sundida õppimiseks asukohta muutma. Ta vihjas ka, et mitte kõik silmapaistvad teadlased ei tarvitse olla samavõrd head õpetajad – **halb kaugõpe ongi väga halb**. Ta rõhutas, et töö ja puhkus peavad olema tasakaalus: „Vahetund on kõige tähtsam tund!“.

Märteni ema, TÜ Õigusteaduskonna õppejõud ja talendikeskuse juhatuse liige **Tiina Mikk** on näinud oma kolme lapse ja nende sõprade pealt väga erinevat kohanemist ning tundeid seoses koroonaõppega. Tiina rõhutas, **et terased lapsed annavad hinnanguid, arutlevad ja esitavad küsimusi ning väga sageli jääb neile mulje, et täiskasvanud ei hooli laste haridusest**. Kodud on püüdnud lapsi toetada oma parimate oskuste najal, aga vahel on sellest vähe. Kindlasti on **peredes kasvanud lugupidamine õpetajate ja austus nende raske töö suhtes**. Kui igapäevase olme korraldamise ja õppimise toetamisega on võimalik ehk kuidagi toime tulla, siis kuidas on veebiõppes võimalik hoida kooli traditsioone – aktusi, lõpu- ja tutipidusid, klassi ühisüritusi jms, mis on n-ö üks kord elus sündmused ja noorte jaoks nii olulised? Ka jääb kaugõppes puudu õpetaja kui eeskuju, tema isiklik inimeseks-olemise mõju. Suureks probleemiks on keskendumisraskused. Tiina on veendunud, et **lapsed vajavad distsipliini ja selle saavutamiseks tuleb ka kaugõppe puhul jõupingutusi teha, vaatamata sellele, et reegleid on kriitiliselt mõtleivate laste puhul raske läbi rääkida ja nende kehtestamist on vaja väga selgelt argumenteerida**. Piirangute põhjendatus ja sisuline mõistmine teeb ka nende järgimise lihtsamaks.

Õppejõuna tunneb ta arvuti kaudu õpetades puudust sünergiast, mis tekib auditooriumis ja jätkub loengusaalist lahkudes. Õpetamine ei ole ammu enam pelk loengumaterjali ettelugemine,

vaid püüd panna tudengid kaasa ja järele mõtlema, küsima, ühiselt arutama ja argumenteerima. Veebis on üliõpilaste kaasahaaramine veel keerulisem kui auditooriumis. Silmside puudumise tõttu on tagasiside auditooriumist pea olematu, see pärsib oluliselt võimalust kordamist vajavat korrata ja inspireerivaga plaanitu asemel edasi minna. Isegi sel juhul, kui on tudengitega kokku lepitud, et kõik hoiavad videod sees, on ka neid, kes eri põhjustel seda ei tee, näiteks mõeldes kodustele pere ühisruumides. Veebis ei näe tagasisidet õppejõu tööle: teadmatus, kas midagi vajab veel selgitamist, kas tudengi silmad säravad ja ta jätkab õppimist õhinal.

Tartu Miina Härma Gümnaasiumi (MHG) õppejuht **Terje Hallik** on samuti veendunud, et kaugõpe küll toetab ja mitmekesistab võimalusi, kuid ei asenda kontaktõpet. MHG on üks väheseid koole, kus õpib väga palju erineva kultuuri- ja keeletaustaga õpilasi. Kool on atesteeritud Õpetama International Baccalaureate (IB) programmi alusel 1.-12. klassini. **IB õpe võimaldab võrreldes Eesti õppekavaga süvendatult õppida noore huvidega ja tugevustega haakuvaid valdkonna-aineid. Hästi motiveeriv on ka IB hindamissüsteem, kus on võimalik saavutada hinnang „ületas ootusi“.** Lisaks komplekteeritakse osa klasse ülelinnalise vastuvõtuga, gümnaasiumiastmesse tuleb MHGsse õpilasi ka väljapoolt Tartut. Terje sõnul ongi väga paljud nende õpilased edenenud, st kodude toel hea stardipositsiooni saanud õppijad. Tugeva konkursi alusel komplekteeritud klassides õpib palju ka neid, kellele riiklik õppekava ei paku piisavalt väljakutseid. MHGs on igal aastal tehtud sellistele **õpilastele individuaalseid õppekavu, soositakse olümpiaadidel võistlemist mitte vanuse- vaid võimetele ja teadmiste tasemele vastavas grupis, gümnaasiumi õppekavas arvestatakse teaduskooli kursusi. Kogenud olümpiaadidel osalejad õpetavad noppetundides nooremaid andekaid õpilasi.** Koolis on ka kogemusi õpilastega, kes on mõne klassi vahele jätnud või täitnud ühe aastaga kahe klassi õppekava (nt välismaalt õpilasvahetusest naasnuna). Koolis on selgelt sõnastatud andekate õpilaste toetamise põhimõtted (vt <https://miinaharma.ee/andekate-markamine-ja-toetamine/>)

Digiõps (<https://digiops.ee>) on Tartu loomeinkubaatorist välja kasvanud MTÜ, kus leitakse koolile puuduolev kvalifitseeritud õpetaja või viiakse kokku tuge vajav õpilane ja õpetaja. Platvormil on selgelt sõnastatud, et aidatakse täiendava juhendaja leidmisel ka andekat õppijat.

Kaire Kaur Danieli pere kaks tütart on kogu oma kooliaja olnud vanemate taotlusel ja laste endi nõusolekul teadlikult koduõppel. Kaire nõustab kogenud koduõppe-emanat ka teisi peresid Tallinna Püha Johannese kooli koduõppeosakonnas ning MTÜs Eesti Koduõppe Keskus (<http://koduope.ee/>). Tema andmetel on Eestis koduõppel üle 600 lapse, koroona ajal lapsevanema taotlusega koduõppele jäänud laste arv suurenes. Sellisel puhul on lapsevanem väga teadlik, ta on oma mitmikrolliks ette valmistunud. Tavaliselt on sellistes peredes üks vanem kodus, aga olukord seab uued väljakutsed ja võimalused tervele perele. Koduõppelaste ja -vanemate suhe on muutunud paremaks, lapsed on loovamad, vähem on stressi. Õpitakse 3-4 ainet korraga, õppetunni mõiste on ajaliselt avar ja ruumiliste piirideta, õppida saab nii kontakt- kui digiõppes. Individuaalse lähenemise tõttu õpivad lapsed ennast ja oma tugevusi paremini tundma, nad on

sotsiaalselt ja emotsionaalselt küpsemad. USAs tehtud uuringute põhjal on nad akadeemiliselt edukad ka kõrgkoolis. Koduõppe oluliseks väärtuseks on, et sel viisil avaneb paljudele lastele märksa avaram ja rohkem valikuid võimaldav keskkond. Pere kogemusest on kirjutatud ka Õpetajate Lehes (<https://opleht.ee/2019/11/kui-ema-on-uhtlasi-opetaja-koduoppe-ahvatlus-ja-karid/>), ajendiks Kaire kirjutatud imetore raamat „Lund tilistada saab lumikellukesega: Triina ja Marrini koduõpe“ (2019).

Kliiniline psühholoog **Kaia Kastepõld-Tõrs** puutub Tartu Ülikooli õppejõuna ja töö tõttu ülikooli nõustamiskeskuses kokku eeskätt tudengite vaimse tervise probleemidega. Ka tema kogemus näitab, et kaugõpe on mõjutanud/mõjutab õpilasi erinevalt. Paljudel lastel/noortel, kes esimese koroonalaine ajal tulid enam-vähem rahuldavalt toime, on nüüd tekkinud väsimus (sagedamini näiteks seoses andekatele tihti omase ülemäärase perfektsionismi foonil). On ka märgata, et **Üldise stressitaseme tõus on seotud mittetoimiva kaugõppega** (samale viitas oma ettekandes ka Märten Mikk). Vaimse tervise probleemide riski tõstavad psüühiline eelsoodumus ja ebasobivad keskkonnafaktorid. Aga on ka neid õpilasi, kellele on kaugõpe mõjunud hästi, eriti selliste õpilaste puhul, kellel on kollektiivis toimimine ja olemine erinevatel põhjustel raskendatud või vastumeelne (näiteks intellektuaalselt andekad on üsna sageli introverdid). Kaia rõhutas, et iga juhtum on erinev, sõltub väga paljudest teguritest ja tuleb vaadata individuaalselt õppija vajadusi ning konteksti, kus ta õpib, kes on tema ümber jne. **Tänuväärne on HTM toel avatud Eesti Koolipsühholoogide Ühingu nõuandeliin, kuhu võivad pöörduda nii õpetajad, lapsevanemad kui ka õppijad ise** (vt <http://koolipsyhholoogid.ee/avatakse-koolipsuhholoogide-nouandeliin/>)

Materjalidele kasutamisel palume viidata:

Talveseminar 2021.Koduõpe omal valikul ja valikuta, koroonatõttu ja ilma selleta. 30.11 2021. Seminari kokkuvõte (koost. Sepp, V.). MTÜ Eesti Talendikeskuse kodulehekülg www.talendikeskus.ee